

Maria Stachnik

Biblioteka Instytutu Neofilologii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie

mariasta@up.krakow.pl

Biblioteki uniwersyteckie departamentów i regionów zamorskich Francji

Słowa kluczowe: Francja, departamenty i regiony zamorskie, geopolityka, wielokulturowość, uniwersytety, biblioteki uniwersyteckie

Abstrakt: Biblioteki uniwersyteckie departamentów i regionów zamorskich to takie same placówki, jak te we Francji kontynentalnej. Podlegają temu samemu systemowi organizacji, zarządzania i z założenia podobnie funkcjonują. A jednak by je opisać, należy uwzględnić i wyjaśnić różnice wynikające z uwarunkowań geopolitycznych, ekonomicznych oraz przede wszystkim narodowościowych związanych z wielokulturowością terytoriów, na których działają. Biorąc pod uwagę te problemy, przedstawiono, w jaki sposób Francja realizuje, we współpracy z Unią Europejską, politykę spójności w odniesieniu do edukacji i kultury tamtejszych uniwersytetów i ich bibliotek.

Keywords: France, overseas departments and regions, geopolitics, multiculturalism, universities, university libraries

Abstract: After conducting an analysis of the academic libraries of France located in the mainland and in the overseas regions that belong to France, a conclusion can be drawn that they are all similar. Not only do they operate in the same manner but also they are subject to the same organizational and management system. However several factors have to be considered and explained further in order to describe and understand the differences between the French academic libraries located in different areas. These elements are the economical and geopolitical conditions, as well as ethnic backgrounds regarding the multiculturalism of the French territories. The article describes all of the aforementioned problems and presents how France, in cooperation with The European Union, is pursuing the cohesion policy in academic libraries located in different areas in the context of the local culture and educational system.

Francja jest jednym z niewielu państw, którego terytorium znajduje się na terenie Europy oraz w innych częściach świata. Francuzi często nazywają swój kraj l'Hexagone (sześciokąt) [6, s. 851] – co oznacza kształt jej terytorium europejskiego. Całość V Republiki można podzielić na: Francję metropolitarną (Metropolię) i Francję zamorską [8, s. 201–202]. Pierwsze pojęcie odnosi się do Francji kontynentalnej wraz z Korsyką, położonej na terenie Europy, drugie obejmuje pozostałe posiadłości (w Ameryce Południowej, na Karaibach oraz na Oceanie Indyjskim), czyli dawne kolonie. Obszary te zostały uznane po II wojnie światowej, na mocy konstytucji 1946 r. [8, s. 201], za integralną część Republiki Francuskiej i włączone w politykę regionalną państwa (zob. rys. 1).

Francja zamorska składała się z: departamentów zamorskich (DOM – départements d'outre-mer) i terytoriów zamorskich (TOM – territoires d'outre-mer). Rewizja konstytucji z dnia 28 marca 2003 r. usunęła z francuskiego porządku prawnego pojęcie terytoriów zamorskich (TOM), wprowadzając jednocześnie termin zbiorowości zamorskich i nową systematykę Francji zamorskiej [13].

Rysunek 1. Mapa – departamenty i regiony zamorskie Francji

Źródło: Département et region d'outre-mer In *Wikipédia* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://fr.wikipedia.org/wiki/D%C3%A9partement_et_r%C3%A9gion_d%27outre-mer.

W wyniku zmian prawnych dwie podstawowe jednostki podziału administracyjnego V Republiki stanowią departamenty i regiony. Wydzielono 26 regionów (22 w części metropolitalnej) oraz 101 departamentów, z czego 96 znajduje się na obszarze Francji kontynentalnej, a 5 to departamenty zamorskie (Gwadelupa, Martynika, Mayotte, Gujana Francuska, Réunion). Do Francji należą także obszary francuskich zamorskich wspólnot terytorialnych oraz terytoria zamorskie [8, s. 211].

Wszystkie te terytoria mają różne formy zależności od Francji. Najściślej połączone są z Paryżem departamenty będące jednocześnie regionami zamorskimi. Są to takie same departamenty, jak te położone w Metropolii. Każdy z nich tworzy jednocześnie region administracyjny. Zatem będąc częścią V Republiki, wchodzi w skład Unii Europejskiej i obowiązują w nich te same prawa [16, s. 22].

Przez ponad pół wieku mapa geopolityczna Francji zmieniała się wielokrotnie. Powodem tego były nasilające się w tym okresie ruchy narodowyzwolenicze, postępująca dekolonizacja oraz narastające problemy ekonomiczne tych obszarów. Niemniej jednak kolejne rządy prowadziły wobec terytoriów zamorskich, zwłaszcza tych, które stanowią część terytorium Francji, politykę regionalną, mającą na celu niwelowanie różnic w rozwoju

społeczno-gospodarczym terytoriów zależnych. Za jej początek przyjmuje się ustanowienie w lutym 1963 r. międzyresortowej Delegatury do spraw Zagospodarowania Przestrzennego i Działań Regionalnych (DATAR – Délégation à l'aménagement du territoire et à l'action régionale) i działającej w latach 2005–2009 pod nazwą DIACT (Délégation interministérielle à l'aménagement du territoire et à l'attractivité régionale). W 2014 r. z połączenia DATAR, Międzyresortowego Komitetu Miast i Narodowej Agencji ds. Spójności Społecznej i Równych Szans utworzono Generalny Komisariat ds. Równości Terytoriów (CGET), który jest jednostką administracyjną państwa podlegającą Ministrowi Spójności Terytorialnej (Ministère de la Cohésion des territoires). Działalność tego komisariatu na rzecz rozwoju regionów polega na koordynacji działań oraz współpracy z władzami lokalnymi i innymi podmiotami lokalnymi.

W departamentach zamorskich rząd francuski jest reprezentowany przez mianowanego prefekta. Mieszkańcy wybierają na 6-letnie kadencje członków organów samorządu lokalnego: Rady Generalnej i Rady Regionalnej, które współpracują z prefektem i realizują na tych terenach politykę rządową z jednoczesnym uwzględnieniem lokalnych interesów i różnic kulturowych. Bezpośredni nadzór nad tymi departamentami i regionami zamorskimi z ramienia rządu francuskiego sprawuje Ministerstwo ds. Terytoriów Zamorskich (Ministère des Outre-mer).

DOM-ROM (Départements d'outre-mer et Régions d'outre-mer) przynależą do Unii Europejskiej. Nazwane są regionami ultraperyferyjnymi¹, czyli położonymi w znacznej odległości od kontynentu europejskiego. Na tej podstawie korzystają one ze specjalnych środków działania, które pozwalają stosować na ich terytorium prawo wspólnotowe Unii Europejskiej przy uwzględnieniu lokalnych różnic. To właśnie realizowana przy współpracy z Unią Europejską polityka spójności stała się współcześnie głównym instrumentem rozwoju departamentów zamorskich Francji. Działania te mogły mieć miejsce dzięki wcześniejszej decyzji Trybunału Sprawiedliwości z 1978 r., który w odniesieniu do prawodawstwa Wspólnoty Europejskiej uznał departamenty zamorskie Francji za integralną część Republiki Francuskiej. Zaowocowało to w 1989 r. objęciem departamentów zamorskich pierwszymi programami regionalnymi Wspólnoty (program POSEI).

Rozwój regionów zamorskich Francji utrudniają warunki naturalne tych terytoriów, czyli ogromna odległość od Metropolii, ograniczenia historyczne związane z rozwojem przemysłu dopiero w XX w. oraz wysoki poziom bezrobocia i ubóstwo społeczeństwa. Dochodzą do tego problemy wielokulturowości (językowe, etniczne, rasowe, kulturowe), które Francja usiłuje rozwiązywać poprzez działania sprawdzające się i świetnie funkcjonujące na gruncie europejskim, niedostosowane jednak do końca do warunków lokalnych terytoriów zamorskich. Problemem w tych rejonach jest uzależnienie ich od pomocy finansowej Unii Europejskiej, której stanowią integralną część. Szczególnie jest to widoczne w sektorach gospodarki związanych z wysoką techniką i innowacyjnością. Dlatego, aby aktywizować wewnętrzny rozwój gospodarczy DOM, jako główne narzędzie polityki regionalnej mające

¹ Marta Pachocka: Francuskie posiadłości zamorskie – Portal Spraw Zagranicznych [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.psz.pl/168-archiwum/marta-pachocka-francuskie-posiadlosci-zamorskie>. 2007. Stan z dnia 11.05.2018.

na celu poprawę sytuacji terytoriów zamorskich, przyjęto inwestycje w infrastrukturę oraz pobudzenie rozwoju przedsiębiorstw poprzez transfer wiedzy i inwestycje w kapitał ludzki, co ma istotne znaczenie w przyspieszaniu tego procesu [7, s. 230]. Podnoszenie jakości kapitału ludzkiego, które następuje w wyniku kształcenia na poziomie wyższym, dokonuje się poprzez kształtowanie gospodarki opartej na wiedzy oraz zwiększanie nakładów na te procesy i w tym kierunku zmierzają działania państwa francuskiego.

Istnienie różnic w poziomie kształcenia pomiędzy regionami Francji metropolitalnej i Francji zamorskiej w tym kontekście jest faktem; pomimo że departamenty zamorskie, posiadające jednocześnie status regionów, otrzymują takie same środki finansowe jak metropolitalne jednostki administracyjne. Stanowiąc integralną część Republiki, korzystają ze wspólnotowych grantów przeznaczonych na rozwój działalności edukacyjnej, naukowej i gospodarczej, jednak różnice w poziomie edukacji są bezsprzeczne [7, s. 235–236]. Powodów tego stanu rzeczy jest wiele. Problemy edukacyjne departamentów zamorskich w dużej mierze powodowane są ich kolonialną przeszłością, w tym uprzywilejowaną pozycją języka kreolskiego w jego różnych odmianach. Również znaczne zróżnicowanie kulturowo-etniczne, wzmagane dodatkowo przez niedostosowanie materiałów edukacyjnych, utrudnia proces kształcenia już na poziomie elementarnym. Jedynymi publicznymi ośrodkami kształcenia akademickiego na tych terytoriach pozostają Uniwersytet Antyli i Gujany Francuskiej oraz Uniwersytet Réunion, podczas gdy wszystkie najbardziej prestiżowe grandes écoles (a zatem politechniki, uczelnie techniczne i inne) zlokalizowane są w Metropolii. Dlatego też regiony europejskie Francji dominują nad regionami zamorskimi zarówno pod względem szkolnictwa podstawowego, jak i średniego oraz wyższego. Dokonując regionalnego porównania poziomu edukacji we Francji, można zaobserwować, że najlepsze wskaźniki osiągnęły uniwersytety Réunion i Martyniki, a najgorsze Gujana Francuska i Mayotte. Przyczyną niskiego poziomu szkolnictwa są, w tym ostatnim z wymienionych regionów, trudności językowe. W Gujanie, Gwadelupie, Reunion i Martynice wprawdzie językiem urzędowym jest język francuski, jednak językiem powszechnie używanym jest kreolski w różnych dialektach. Podobna sytuacja ma miejsce na Mayotte, gdzie języki lokalne: maworyski i malgaski są językami mówionymi większości mieszkańców, a szkolnictwo wyższe, gdzie językiem wykładowym jest francuski, ma do pokonania wiele barier.

Na Antylach i w Gujanie początki szkolnictwa wyższego sięgają 1947 r., kiedy to przyłączono Szkołę Prawniczą (l'école de droit) z Fort-de-France (stolica Martyniki) do Uniwersytetu w Bordeaux. W następnych latach powstawały na wyspach kolejne centra edukacji na poziomie wyższym. W 1968 r. ustawa o szkolnictwie wyższym (loi d'orientation de l'enseignement supérieur) zmieniła funkcjonowanie szkolnictwa wyższego na Antylach i Gujanie. Centrum Wyższej Edukacji, Centrum Szkolnictwa Wyższego i Instytut Vizioz'a przekształcono w jednostki naukowo-badawcze (Unité d'enseignement et de recherche – UER). To posunięcie ze strony władz francuskich pozwoliło na utworzenie w tym rejonie w 1970 r. Centrum uniwersyteckiego Antyli i Gujany (Centre Universitaire des Antilles et de la Guyane – CUAG). Jednostka ta otrzymała osobowość prawną i stała się niezależna finansowo. Do 2014 r. Uniwersytet Małych Antyli i Gujany Francuskiej, który został założony w 1982 r., kształcił głównie studentów z trzech wysp:

Gwadelupy, Gujany i Martyniki. W jego skład wchodziły trzy kampusy – dwa na Gwadelupie: Fouillole w Pointe-à-Pitre (miasto położone w centralnej części Gwadelupy), Camp Jacob w Saint-Claude (miasto na wyspie Basse-Terre – Gwadelupa) i na Martynice Schoelcher (miasto położone w pobliżu stolicy Fort-de France). Kolejna ustawa w 2014 r. pozwoliła na podzielenie Uniwersytetu Małych Antyli i Gujany Francuskiej (Université des Antilles et de la Guyane) na dwie autonomiczne uczelnie: Uniwersytet Małych Antyli (Université des Antilles) i Uniwersytet Gujany (Université de Guyane).

Uniwersytet Małych Antyli, jedyny uniwersytet publiczny na Karaibach, składa się od 2014 r. z dwóch ośrodków: jednego na Gwadelupie i drugiego na Martynice. Każdy z nich, dzięki posiadaniu odrębnej rady naukowej, posiada uprawnienia decyzyjne oraz samodzielnie zarządza administracją, finansami i organizacją prowadzonych zajęć. Uniwersytet Małych Antyli posiada siedem bibliotek, cztery na Martynice i trzy na Gwadelupie, zgrupowanych wokół Wspólnego Centrum Dokumentacji (Service Commun de la Documentation – SCD), która koordynuje politykę gromadzenia zbiorów (zob. fot. 1–2). Szczególną opieką bibliotek objęte są pozycje należących do spuścizny narodowej regionu Karaibów.

Fotografia 1. Biblioteka Campusu Schoelcher

Źródło: http://buag.univ-ag.fr/sites/buag.univ-ag.fr/files/styles/image_pour_contenu/public/buschoelcher_1.png?itok=9Eve-DGe.

Fotografia 2. Biblioteka Camp-Jacob w Saint-Claude

Źródło: http://buag.univ-ag.fr/sites/buag.univ-ag.fr/files/styles/image_pour_contenu/public/bu_saint-claude_0.png?itok=9vWDmJk1.

W czterech bibliotekach ośrodka uniwersyteckiego na Gwadelupie usytuowanych w różnych częściach wyspy pracuje 28 osób. Na Martynice w trzech bibliotekach kadra składa się z 25 osób [17, s. 25]. Personel biblioteczny podzielony jest na kategorie A, B, C, zgodnie z zasadami obowiązującymi we Francji kontynentalnej. Podział na kategorie obowiązuje we wszystkich bibliotekach francuskich, gdzie A oznacza kustoszy, B – bibliotekarzy, a C – magazynierów.

W XXI w. wybudowano biblioteki kampusu Schœlcher na Martynice (2013) i kampusu Saint-Claude (2012) na Gwadelupie. Wszystkie biblioteki w tych dwóch ośrodkach akademickich oddają do dyspozycji czytelników 10 691 m² powierzchni, 1 139 miejsc siedzących, 350 tys. książek, 95 tys. e-booków, 10 tys. e-czasopism, prace licencjackie i magisterskie, a także dostęp do baz danych typu Scopus, JSTOR, CARIN ect. Godziny otwarcia każdej z bibliotek wydziałowych podane są na stronie uniwersytetu w zakładce Vie des Campus. Opłata wpisowa na uniwersytet daje studentom jednocześnie prawo dostępu do zasobów bibliotek. Czytelnicy zewnętrzni płacą czekiem 44€. Czytelników podzielono na trzy grupy użytkowników, z których każda ma prawo do wypożyczenia:

- 8 książek na okres 3 tygodni – studenci studiów licencjackich i czytelnicy zewnętrzni;
- 10 książek na 4 tygodnie – studenci studiów magisterskich;
- 20 książek na 8 tygodni – doktoranci i wykładowcy.

Dodatkowo na 2 tygodnie można wypożyczać 3 pozycje na innych nośnikach (CD, DVD, czasopisma).

W bibliotece prowadzone są szkolenia dla studentów pierwszego roku, studiów licencjackich, magisterskich, pracowników naukowo-dydaktycznych oraz szkolenia doskonalące w wolnym dostępie z zakresu poszczególnych dziedzin wiedzy. Korzystając z komputerów zalogowanych poprzez Wi-Fi do sieci informatycznej danego kampusu, każdy uprawniony czytelnik ma dostęp do zasobów cyfrowych biblioteki uniwersyteckiej po uprzednim aktywowaniu swojego konta SESAME. Katalog Kolibris wspólny dla Uniwersytetu Antyli i Uniwersytetu Gujany pozwala na przeszukiwanie zasobów bibliotek uniwersyteckich. Natomiast poprzez wyszukiwarkę Uadoc Uniwersytetu Antyli można zamawiać i korzystać z zasobów tradycyjnych i cyfrowych, baz danych i bibliograficznych bibliotek tego uniwersytetu. PEB (Prêt entre Bibliothèques – wypożyczalnia międzybiblioteczna) umożliwia udostępnianie pozycji z innych bibliotek. W skład kolekcji biblioteki Uniwersytetu Antyli wchodzi zasoby Biblioteki Cyfrowej Manioc, Caribbean Ebooks EBSCO, Caribbean Serch, Ebooks Carin, Elibris Caraïbe.

Dzięki staraniom Francuskiej Biblioteki Narodowej i dołączając do ogólnoświatowej tendencji zmierzającej do umieszczania na nośnikach cyfrowych zasobów bibliotek, objęto cyfryzacją także departamenty i regiony zamorskie Francji. Cyfryzacja w bibliotekach jest kierowana i koordynowana przez Departament Dziedzictwa Narodowego i Polityki Cyfrowej w Wydziale Książki i Czytelnictwa Ministerstwa Kultury i Komunikacji (Département du Patrimoine et de la Politique numérique au service du livre et de la lecture du ministère de la Culture et de la Communication) [18]. Dyrektor Departamentu Współpracy BnF opracowuje usystematyzowane wytyczne dotyczące finansowania i rozwoju cyfryzacji nie tylko bibliotek, ale i muzeów, a nawet centrów sztuki współczesnej. Cyfrowe zasoby będą w przyszłości zebrane w bibliotece cyfrowej Gallica Francuskiej Biblioteki Narodowej i objęte prawami autorskimi. W 2006 r., w ramach tej inicjatywy, powstała biblioteka cyfrowa Manioc gromadząca zasoby związane z Karaibami i Amazonią. Obejmuje ona zbiory bibliotek uniwersyteckich Uniwersytetu Antyli i Uniwersytetu Gujany Francuskiej.

Uniwersytet Gujany Francuskiej powstał w stolicy regionu Cayenne 1 stycznia 2015 r. na mocy decyzji Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego Francji. Plan rozwoju, jaki przedstawiono, pozwolił na przyznanie uniwersytetowi pełnej autonomii. Oferta studiów oparta na specyfice tego regionu uwzględnia warunki społeczno-gospodarcze. Do dyspozycji studentów są więc kierunki związane ze zdrowiem w tropikach, różnorodnością biologiczną, zasobami naturalnymi, wielokulturowością, wielojęzycznością, a także zagadnieniami integracji. Uniwersytet oferuje 31 programów studiów, w tym 19 na poziomie licencjackim i 12 na poziomie magisterskim, uczestniczy w programach mobilności i wymiany. Wszystko to w ramach 5 dyscyplin naukowych: sztuki, literatury, języków obcych, nauk o zdrowiu, nauk ścisłych i technologii, prawa i ekonomii. Studia są prowadzone na miejscu lub zdalnie.

Fotografia 3. Budynek biblioteki Uniwersytetu w Gujanie

Źródło: <https://beautifullibraries.files.wordpress.com/2016/03/cayenne.jpg>.

Budynek biblioteki (fot. 3) oddano w 2013 r. Jest to nowoczesnie wyposażony obiekt, z systemem automatycznej identyfikacji danych RFID, z możliwością automatycznego wypożyczenia i zwrotów. Oferuje czytelnikom 75 tys. książek drukowanych, 42,5 tys. książek elektronicznych i dostęp do ponad 20 tys. artykułów w czasopismach internetowych. W czytelni do dyspozycji korzystających z usług biblioteki przeznaczonych jest w wolnym dostępie 40 stanowisk komputerowych. Wspólnemu Centrum Dokumentacji Uniwersytetu Gujany podlega jedna biblioteka. Personel biblioteki to 12 bibliotekarzy o różnym statusie zawodowym (podział na kategorie: A, B, C) oraz jedna osoba na stanowisku administracyjnym. Dwuosobowemu kierownictwu biblioteki podlegają kierownicy trzech oddziałów: gromadzenia zbiorów, prowadzenia badań i zarządzania zasobami cyfrowymi oraz udostępniania zbiorów i usług dla użytkowników.

W bibliotece realizowany jest projekt Voltaire przeznaczony dla studentów pierwszego cyklu nauczania, służący poprawie znajomości ortografii języka francuskiego. Biblioteka prowadzi również typowe szkolenia biblioteczne, a także szkolenia dla pierwszego i trzeciego stopnia studiów oraz dla pracowników naukowo-dydaktycznych. Studenci mają obowiązek elektronicznego rejestrowania prac (przy zachowaniu praw autorskich), podobnie jak pracownicy naukowcy uniwersytetu, których publikacje biblioteka wprowadza do repozytorium instytucjonalnego HAL Guyane.

Biblioteka świadczy bardzo zróżnicowane usługi, np. do przewozu dokumentów papierowych udostępnianych studentom Saint-Laurent-du-Maroni (drugie co do wielkości miasto w Gujanie) zorganizowano prom. Istnieje także możliwość wypożyczeń

międzybibliotecznych poprzez PEB (Prêt entre bibliothèques). Biblioteka zapewnia pracownikom i studentom zdalny dostęp do zasobów poza kampusem, a także możliwość wyszukiwania zasobów uczelni w jednym interfejsie. Wspólny katalog KOLIBRIS daje możliwość przeszukiwania dokumentów bibliotek uniwersyteckich nie tylko Gujany, ale i Gwadelupy oraz Martyniki. Ze strony biblioteki można uzyskać dostęp do Biblioteki Cyfrowej Manioc.

Uniwersytet Réunion (L'université de La Réunion – UR) został założony w 1982 r. i jest jedynym uniwersytetem europejskim w rejonie Oceanu Indyjskiego. Położony w regionie ultraperyferyjnym Unii Europejskiej, oddalony jest o 9 tys. km od Metropoli. W 2012 r. na 800 tys. mieszkańców 18 tys. stanowili studenci. Wpływ na tak niski odsetek populacji studiującej ma z pewnością nietypowy kontekst społeczno-ekonomiczny (wysoki wskaźnik bezrobocia, analfabetyzmu oraz brak dobrze rozwiniętego przemysłu). Według raportu z 2014 r. na uniwersytecie studiowało 12 tys. studentów, w tym około 9 tys. stanowili studenci studiów licencjackich, 2,6 tys. to studenci studiów magisterskich, a 300 – studiów doktoranckich [15].

Od momentu powstania kampusy uniwersytetu rozlokowane są w stolicy Saint-Denis, w Tampon i w Saint-Pierre (południowa część wyspy). Uniwersytet jest jednostką wielowydziałową, a jego biblioteka (fot. 4) składa się z siedmiu bibliotek zintegrowanych oraz pięciu stowarzyszonych kierowanych przez Wspólne Centrum Dokumentacji. SCD prowadzi szkolenia dla studentów studiów licencjackich i magisterskich oraz specjalny kurs dla doktorantów. Prowadzone są starania o odnowienie i konserwację zbiorów, a także o scalenie katalogów poszczególnych bibliotek, zwłaszcza tych z Saint-Pierre.

Fotografia 4. Biblioteka Uniwersytetu Reunion – campus Tampon

Źródło: <http://www.journal.re/wp-content/uploads/2016/11/universite-du-tampon.jpg>.

SDC dysponuje 1 545 miejscami siedzącymi oraz 200 stanowiskami komputerowymi. Każdy, kto zapisze się na studia, może korzystać z biblioteki i wypożyczać 5 książek na okres 2 tygodni. Wykładowcy, naukowcy i personel uniwersytetu mają prawo wypożyczyć 15 książek na 4 tygodnie. Biblioteka posiada bardzo bogate kolekcje z zakresu geologii, biologii morskiej i lądowej oraz nauk związanych z Oceanem Indyjskim i kulturą kreolską. W trakcie realizacji jest budowa muzeum uniwersyteckiego, którego zbiory związane będą z tym regionem świata. Warto wspomnieć, że kolekcja *Ocean Indyjski* otrzymała nagrodę „Collex d'excellence pour la recherche” ufundowaną przez Collex-Persée Scientific Interest Group przy wsparciu Francuskiego Ministerstwa Edukacji Narodowej i Badań Naukowych. W kolekcji umieszczono 22 tys. tytułów w 34,5 tys. egzemplarzy, do których można dobrać przez wyszukiwarkę. Inne kolekcje w bibliotece uniwersyteckiej obejmują: twórczość literacką strefy Oceanu Indyjskiego, studia związane z Oceanem Indyjskim, prace powstałe i obronione na UR, zaabonowane publikacje naukowe w wersji cyfrowej, prasę regionalną i regionu Oceanu Indyjskiego. Biblioteki oferują usługi online, ale digitalizacja zbiorów przebiega nierównomiernie, stopień zaawansowania prac zależy od specjalizacji. Biblioteka uniwersytecka ma dostęp do 20 tys. czasopism online z różnych dziedzin. Z różnych platform internetowych użytkownicy mają dostęp do książek wydanych w postaci cyfrowej. Mogą je wyszukiwać poprzez swoje konta biblioteczne.

Tak jak we wszystkich uniwersytetach francuskich, prace obronione na Uniwersytecie Reunion muszą zostać zdeponowane na portalu Thèses.fr (<http://www.theses.fr>) i są dostępne w Internecie po uzyskaniu zgody autora. Za pomocą wypożyczalni międzybibliotecznej (PEB) można wypożyczyć z innych bibliotek prace czy też inne dokumenty niezbędne do prowadzenia badań, można też zamawiać i mieć dostęp do zasobów UR znajdujących się w katalogu Papangue.

Odrębną jednostkę stanowi Uniwersyteckie Centrum Badań i Kształcenia na Mayotte (rys. 2, fot. 5). Mayotte to francuska wyspa położona w archipelagu Komorów na Oceanie Indyjskim. Jest to jeden z departamentów zamorskich Francji. Jego stolicą jest Mamoudzou, zaś językiem urzędowym jest język francuski. Jednocześnie jest to najbardziej oddalony region Unii Europejskiej.

Rząd Francji, mając na względzie rozwój społeczno-ekonomiczny wyspy oraz konieczność rozwoju i kontynuowania badań naukowych w dwóch dziedzinach: środowiska morskiego i tropikalnych ekosystemów morskich, utworzył w 2011 r., we współpracy z władzami lokalnymi, Uniwersyteckie Centrum Badań i Kształcenia (Centre Universitaire de Formation et de Recherche – CUFR) na wyspie Mayotte. Uniwersytet w Nîmes sprawuje opiekę naukową oraz pełni rolę doradcy w pracach związanych z organizacją i funkcjonowaniem Centrum, które jest placówką publiczną szkolnictwa wyższego [14, s. 1–14].

Rysunek 2. Uniwersyteckie Centrum Badań i Kształcenia – lokalizacja

Źródło: http://www.univ-mayotte.fr/_contents-images/ametyts-internal%253Asites/cufr2/ametyts-internal%253Acontents/venir-au-cufr-article/_metadata/content/_data/carte_localisation_cufr-2.png_450x413.

Wydziały Centrum Badań i Kształcenia współpracują z uniwersytetami z terenu Francji kontynentalnej. Wydział Prawa, Ekonomii i Zarządzania współpracuje z Uniwersytetem Aix-Marseille i Nîmes. Wydział Literatury i Nauk Humanistycznych współdziała z Uniwersytetem Montpellier 3 i Nîmes. Wydział Nauk Ścisłych i Technologii kooperuje z Uniwersytetem Montpellier, a także z najbliższym Uniwersytetem Reunion.

Oferowane kierunki studiów odpowiadają potrzebom regionu i istniejących na wyspie przedsiębiorstw. Większość mieszkańców to afro- i arabo-muzułmanie, a także Maorysi. Wprawdzie językiem urzędowym jest francuski, jednak mówionym – maoryski lub suahili. Dostosowanie prowadzonych studiów do wymagań i możliwości miejscowej społeczności spowodowało otwarcie typowych dla tego regionu specjalizacji – na temat cywilizacji afrykańskiej i muzułmańskiej oraz związanych z językami regionalnymi (maoryskim i suahili). Placówka prowadzi także badania naukowe, przede wszystkim w dwóch dziedzinach: biologii morskiej i współczesnej literaturze maoryskiej. Centrum posiada laboratoria: analiz biologicznych i biochemicznych, doświadczalne, wyposażenia statków do prowadzenia badań morskich. Placówka uczestniczy w realizacji różnych projektów, np. EPICURE – projekt związany z populacją ryb raf koralowych Wysp Rozproszonych (położonych między Madagaskarem a Afryką).

W Centrum Uniwersyteckim Mayotte między 2015 a 2016 r. studiowało 1 365 studentów. W roku akademickim 2017/2018 na studiach licencjackich studiowało 1 171 osób, a na studiach magisterskich ok. 300. Kadra dydaktyczna to 36 osób zatrudnionych na stałe oraz profesorowie wizytujący.

Fotografia 5. Uniwersyteckie Centrum Kształcenia i Badań Mayotte

Źródło: https://la1ere.francetvinfo.fr/sites/regions_outremer/files/styles/home_first/pulic/assets/images/2017/11/30/web-70113-003_b7fcfb30-bbcd-0134-e6dd-00155d268d09_14_84319125_550-670559.jpeg?itok=sSUU3f7m.

Biblioteka Uniwersytecka, czyli Centrum Dokumentacji Uniwersyteckiej, ma 220 m² powierzchni pomieszczeń, z czego ok. 150 m² przeznaczono dla czytelników. Do dyspozycji nauczających i studentów oddano 220 tys. pozycji. Są to: monografie, periodyki, mapy i DVD [14, s. 11]. Pozycje te można przeglądać na miejscu lub wypożyczać poprzez stronę internetową Centrum Dokumentacji. Każdy, kto posiada własne konto internetowe, może: wyszukiwać, zamawiać, prolongować oraz zwracać dokumenty po uprzednim zgłoszeniu pracownikowi biblioteki. Nie wszyscy użytkownicy biblioteki mają możliwość korzystania z Internetu, z tego powodu rezerwacja książki ważna jest przez tydzień. Współpracując z biblioteką Centrum zasobów informatycznych Centrum Uniwersyteckiego Mayotte oferuje korzystającym z zasobów cyfrowych pomoc w korzystaniu z komputerów i oferowanych przez ten oddział usług informatycznych.

Na stronie Centrum Dokumentacji Uniwersyteckiego Centrum Kształcenia i Badań na Mayotte nie znajdziemy informacji o personalu biblioteki. Z raportów wynika, że jest tam zatrudniona jedna osoba pełniąca funkcję kierownika, której podlega jeden pracownik pomocniczy, czyli magazynier oraz osoby będące na stażu i wolontariusze.

Opisane biblioteki uniwersyteckie regionów zamorskich stanowią integralną część instytucji, przy których działają. Prezydentowi uniwersytetu podlega bezpośrednio dyrektor biblioteki uniwersyteckiej, z kolei dyrektor kieruje Wspólnym Centrum Dokumentacji (SDC), które na tych samych zasadach, jak wszystkie biblioteki uniwersyteckie w metropolii i w oparciu o takie same prawa, koordynuje politykę gromadzenia i archiwizowania oraz

sprawuje nadzór nad funkcjonowaniem biblioteki danego uniwersytetu i bibliotek wchodzących w jej skład [12].

Współczesne biblioteki uniwersyteckie, zwłaszcza DOM-ROM, aktywnie włączają się w proces edukacji. Przykładem tych działań są prowadzone szkolenia dla studentów i pracowników naukowo-dydaktycznych. Podejmowane są działania na rzecz środowiska lokalnego, które w wypadku regionów zamorskich wymagają ogromnych nakładów pracy związanej z nauczaniem języka (np. kursy online dla osób chcących doskonalić znajomość języka francuskiego), propagowaniem lokalnej kultury (Biblioteka cyfrowa Manioc – Gujana, Gwadelupa, Martynika) i gromadzeniem zasobów naturalnych (kolekcje dotyczące Oceanu Indyjskiego – Réunion).

Wszystkie opisane w artykule biblioteki uniwersyteckie DOM-ROM realizują powyżej wymienione zadania, choć każda z nich ma do dyspozycji inne, często bardzo zróżnicowane możliwości. Mimo ogromnych nakładów ze strony rządu francuskiego i Unii Europejskiej, departamenty i regiony zamorskie borykają się z wieloma trudnościami. Na stronach ich bibliotek uniwersyteckich nie znajdziemy informacji o stanie budynków czy też o braku personelu bibliotecznego. Wyposażenie techniczne, Internet, zastosowanie nowych technologii, bazy danych, e-booki i czasopisma elektroniczne, do których mają dostęp czytelnicy, stwarzają bardzo korzystny wizerunek tych instytucji. Wydaje się, że nie odstają od bibliotek uniwersyteckich stworzonych na miarę XXI w. Dopiero analiza raportów organów nadzorujących szkolnictwo wyższe i biblioteki uniwersyteckie pokazuje inny obraz tych placówek.

Inspection Générale des Bibliothèques (Generalny Inspektorat Bibliotek – IGB), który podlega Ministerstwu Szkolnictwa Wyższego, a także Ministerstwu Kultury i Komunikacji, sprawuje nadzór nad wszystkimi bibliotekami (w tym szkół wyższych) i w swoim corocznym raporcie mówi także o problemach bibliotek uniwersyteckich w regionach zamorskich. Organ ten jednoznacznie wskazuje na konieczność dofinansowania i kontrolowania rozwoju oraz jakości funkcjonowania systemu nauki i szkolnictwa oraz bibliotek, który wpływa na ogólny poziom społeczeństwa i tym samym na jakość zasobów ludzkich tych regionów.

Pomimo wszystkich wspomnianych problemów biblioteki uniwersyteckie departamentów i regionów zamorskich promują tamtejsze uniwersytety poprzez tworzenie i udostępnianie dokumentacji związanych z tymi regionami ultraperyferyjnymi Unii Europejskiej [5, s. 43–58]. Są ośrodkami, w których przenikanie się różnych kultur otwiera nowe możliwości i ścieżki rozwoju dla miejscowej ludności.

W raportach komisji znalazły się wskazówki i zalecenia, które należy zrealizować w celu podniesienia standardów. Okazuje się, że personel biblioteczny jest niedostatecznie wykwalifikowany. Brakuje bibliotekarzy o najwyższych kwalifikacjach, którzy są nieliczni i rozproszeni po całym terytorium tych regionów. Największą grupę tworzą osoby pracujące na stanowiskach kategorii C, czyli magazynierzy i pracownicy bez specjalistycznego przygotowania. Ponieważ rozwój bibliotek zależy od stopnia wykształcenia pracowników, którzy nimi kierują oraz od ich zdolności, rząd kładzie nacisk na kwalifikacje całego personelu bibliotecznego.

IGB, w celu podniesienia kwalifikacji bibliotekarzy, postanowiła wdrożyć w DOM projekt *Menadżer przyszłości* (fr. Cadre-avenir) [11, s. 37], który pozwoli pracownikom

bibliotek wszystkich typów, w tym uniwersyteckich, przygotować się do zdawania egzaminów i konkursów na bibliotekarzy kategorii A (bibliotekarz lub dyplomowany pracownik dokumentacji). Pozwoli to na prowadzenie szkoleń wstępnych stacjonarnych lub online, w ramach lokalnych uniwersytetów, dla pracowników kategorii A i B. Takie przygotowanie umożliwi dostosowanie wymogów do szkoleń prowadzonych przez ENSSIB i ENACT [3]. Stworzenie tego typu szkoleń w ramach współpracy międzyregionalnej między Gwadelupą, Martyniką i Gujaną, Reunion i Majottą [11, s. 37-38] pozwoli na rozszerzenie działań na cały teren frankonii w tych rejonach świata.

Bibliografia

1. *Agence bibliographique de l'enseignement supérieur (ABES)* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.enssib.fr/le-dictionnaire/agence-bibliographique-de-l-enseignement-superieur-abes>. Stan z dnia 23.05.2018.
2. BARRAT Jacques, MOISEI Claudia. *Géopolitique de la Francophonie. Paris: La documentation française* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=1019745>. Stan z dnia 05.11.2018.
3. BERTRAND Anne-Marie. La formation des bibliothécaires. *Bulletin des Bibliothèques de France* [Dokument elektroniczny]. 2007, nr 5. Tryb dostępu: <http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2007-05-0005-001>. Stan z dnia 23.05.2018.
4. Centre Universitaire de formation et de recherche de Mayotte. In *Wikipédia* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://fr.wikipedia.org/wiki/Centre_universitaire_de_formation_et_de_recherche_de_Mayotte. Stan z dnia 14.05.2018.
5. CIANCIARA Agnieszka K. Francuskie departamenty zamorskie i terytoria zależne a Unia Europejska. In ŻELICHOWSKI Ryszard (red.). *Terytoria zamorskie Wielkiej Brytanii, Francji i Niderlandów oraz niektóre europejskie terytoria specjalne a Unia Europejska*. Warszawa: Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, 2011. s. 19–26. ISBN 978-83-60580-80-6.
6. CIESIELSKA-BORKOWSKA Stefania et al. (oprac.). *Wielki słownik francusko-polski*. T. 1. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1980. ISBN 83-214-0065-5.
7. DOBROCKI Sławomir, BRZEGOWY Paweł. Regionalne zróżnicowanie kształcenia we Francji w aspekcie rozwoju przedsiębiorczości departamentów zamorskich. *Przedsiębiorczość – Edukacja* [Dokument elektroniczny]. 2012, nr 8, s. 229–255. Tryb dostępu: [file:///C:/Users/Komputer/Downloads/124-319-1-PB%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Komputer/Downloads/124-319-1-PB%20(1).pdf). Stan z dnia 11.05.2018.
8. DUMONT Gérard-François. *La population de la France*. Paris: Elipses, 2000. ISBN 2-7298-0306-8.
9. EDOM Mayotte. In *Rapport Annuel 2016* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.iedom.fr/IMG/pdf/ra2016_mayotte.pdf. Stan z dnia 21.05.2018.
10. *Elementarz Gujany Francuskiej* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <file:///C:/Users/Komputer/Downloads/elementarz-gujany-francuskiej.pdf>. Stan z dnia 11.05.2018.
11. *Inspection Générale des Bibliothèques. Rapport d'activité 2010 – Enssib. 2010* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.enssib.fr/bibliotheque-numerique/documents/49382-rapport-d-activite-de-l-inspection-generale-des-bibliotheques-2010.pdf>. Stan z dnia 15.05.2018.
12. MULLER Catherine. Service Commun de la Documentation et Université. *Bulletin des Bibliothèques de France* [Dokument elektroniczny]. 2002, nr 2. Tryb dostępu: <http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2002-02-0120-011>. Stan z dnia 23.05.2018.
13. PACHOCKA Marta. Francuskie posiadłości zamorskie. In *Portal Spraw Zagranicznych* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.psz.pl/168-archiwum/marta-pachocka-francuskie-posiadlosci-zamorskie>. Stan z dnia 11.05.2018.

14. *Projet d'Établissement du Centre Universitaire de Formation et de Recherche Mayotte Période 2017-2021* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: [file:///C:/Users/Komputer/Downloads/Projet%20d%C3%A9tablissement%20du%20CUFR%202017-2021%20\(version%20du%2008.11.2017\)%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Komputer/Downloads/Projet%20d%C3%A9tablissement%20du%20CUFR%202017-2021%20(version%20du%2008.11.2017)%20(2).pdf). Stan z dnia 24.05.2018.
15. *Rapport d'évaluation de l'université de la Réunion AERES* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: [file:///C:/Users/Komputer/Downloads/AeresS1_U%20Reunion%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/Komputer/Downloads/AeresS1_U%20Reunion%20(4).pdf). Stan z dnia 14.05.2018.
16. SOBCZYŃSKI Marek. Przemiany ustrojowe posiadłości francuskich, brytyjskich i holenderskich w ich drodze do integracji z Unią Europejską. In ŻELICHOWSKI Ryszard (red.). *Terytoria zamorskie Wielkiej Brytanii, Francji i Niderlandów oraz niektóre europejskie terytoria specjalne a Unia Europejska*. Warszawa: Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, 2011. s. 19–26. ISBN 978-83-60580-80-6.
17. Université des Antilles. Bibliothèque Universitaire. In *Rapport d'activité 2015* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://buag.univ-ag.fr/sites/buag.univ-ag.fr/files/pilotage/Rapport%20SCD%202015%20V5-2.pdf>. Stan z dnia 14.05.2018.
18. VANDEWALLE Jean-Jacques. Signalement, numérisation et valorization. *Bulletin des Bibliothèques de France* [Dokument elektroniczny]. 2011, nr 2, s. 91–93. Tryb dostępu: <http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2011-02-0091-004>. Stan z dnia 12.05.2018.